

О. В. Джафарова, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративної діяльності ОВС ФПФМГБ Харківського національного університету внутрішніх справ;

В. О. Іванов, кандидат юридичних наук, викладач кафедри адміністративної діяльності ОВС ФПФМГБ Харківського національного університету внутрішніх справ

СПОРТИВНЕ ПРАВО ЯК ПІДГАЛУЗЬ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

У статті визначено основні підходи до висвітлення у літературі питань щодо регулювання суспільних відносин у сфері спорту та розуміння спортивного права. Зроблено висновок, що спортивне право необхідно поділити на приватне спортивне право та публічне спортивне право. Останнє визнано підгалуззю Особливої частини адміністративного права, в результаті чого виділені конкретні інститути спортивного права України.

Ключові слова: спортивне право, адміністративне право, комплексна галузь права, комплексна галузь законодавства, правовий інститут.

В статье определены основные подходы к освещению в литературе вопросов относительно регулирования общественных отношений в сфере спорта и понимания спортивного права. Сделан вывод, что спортивное право необходимо поделить на частное спортивное право и публичное спортивное право. Последнее признано подотраслью Особенной части административного права, в результате чего определены конкретные институты спортивного права Украины.

Ключевые слова: спортивное право, административное право, комплексная отрасль права, комплексная отрасль законодательства, правовой институт.

In the article the basic going is certain near illumination in literature of questions in relation to adjusting of public relations in the field of sport and understanding of sporting right. Got to the conclusion, that a sporting right must be divided into a private sporting right and public sporting law. The last is confessed by the sub industry of Special part of administrative law, what the concrete institutes of sporting right for Ukraine are distinguished as a result of.

Key words: sporting right, administrative law, complex industry right, complex industry of legislation, legal institute.

Сьогодні Україна ставить перед собою завдання інтеграції у світову спортивну спільноту як рівного партнера, особливо у світлі проведення на її теренах фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року, визнаного Президентом та Парламентом України фактором, що об'єднує країну, відповідно має надзвичайний соціопозитивний потенціал. Звичайно, аналогічним є ставлення державних інституцій до інших видів спорту.

Проте комплекс нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері спорту в Україні, наразі майже не досліджено. У більшості своїй нормативні акти у сфері спорту не систематизовані, досить часто отримують необґрунтовано розширене тлумачення або, навпаки, невиправдано звужене, а іноді задекларовані в них норми є взагалі не виконуваними. У літературі питання щодо державного регулювання зазначених суспільних відносин отримало своє висвіт-

© Джафарова О. В., Іванов В. О., 2011

лення у рамках інститутів управління фізичною культурою та спортом [1, с. 491–499; 2, с. 254–256] спільно з туризмом [3, с. 743–766] чи молодіжною політикою [4, с. 302–312].

Однак сучасні наукові пошуки направлені на переосмислення деяких положень системи національного права, зокрема, у напрямку обґрунтування доцільності формування та розвитку нових інститутів та галузей права. У зв'язку з чим є очевидним, що вирішення зазначених нами проблем лежить виключно у площині необхідності розробки теоретичної бази у вигляді дослідження наукових засад спортивного права, а отже, визначення його місця у системі національного права України, що, власне, і є метою даної статті. Для її досягнення видається необхідним вирішити такі завдання: вивчити основні наукові концепції щодо місця спортивного права у системі права; провести їх науковий аналіз; обґрунтувати власну точку зору щодо названої проблематики.

Загальні питання розвитку спортивного права знайшли своє відображення у наукових працях учених країн Західної Європи, а саме: Джеймса Нафцигера, Едварда Грейсона, Кена Тостера, Роберта Сикмана, Уїльяма Фелопса, Хілперта Хорхста та ін.

Спроби концептуально визначити поняття спортивного права, його місце в системі права та законодавства здійснювалися також російськими вченими: О. С. Августимовою, С. В. Алексєєвим, О. М. Брілліантовою, А. А. Глашевим, В. В. Кузіним, І. С. Кузнецовим, М. Є. Кутєповим, М. Ю. Мінаєвим, С. І. Нагіним, Н. О. Овчинніковою, В. Н. Платоновим, Д. І. Рогачовим, А. О. Романовим, О. В. Сердюковим, А. О. Соловйовим, О. Н. Чесноковим та ін.

В Україні проводилися деякі наукові розробки окремих аспектів спортивного руху як явища — хуліганство під час проведення спортивних заходів (С. М. Стороженко), особливості діяльності спортивних організацій (Ю. М. Мічуда), осно-

ви правового регулювання олімпійського спорту (В. Н. Платонов) тощо. Єдиним монографічним дослідженням, у якому на основі міжнародного спортивного права обґрунтовується необхідність формування національної комплексної галузі права — спортивного права України, є дисертація Г. Ю. Бордюгової [5].

Як бачимо, дослідження питань правового регулювання суспільних відносин у сфері спорту у вітчизняній літературі отримали лише два основних напрямки: у рамках інституту управління фізичною культурою та спортом і спортивного права. У свою чергу, у юридичній літературі останнє визначають як самостійну галузь права [6, с. 17]; правовий інститут [7, с. 9, 44–50; 8, с. 24]; комплексну галузь права [5; 9; 10, с. 7] чи комплексну галузь законодавства [11; 12, с. 28–29; 13, с. 20; 14, с. 22, 78–79]. Детальніше розглянемо кожну із запропонованих авторами позицій.

Увага до висвітлення питань управління фізичною культурою та спортом є цілком виправданою, адже це один із управлінських інститутів Особливої частини адміністративного права, що сформувалася за радянських часів. Такий стан справ можна пояснити винятковим значенням питання адміністрації (управління) у справі соціалістичного будівництва [15, с. 54], а отже, особливою роллю адміністративного права в системі радянського права. Як наслідок, система радянського адміністративного права почала формуватися виключно через призму задоволення потреб радянського державного управління, наповнюючись не правовими, а управлінськими інститутами [16]. Відповідний вигляд Особлива частина адміністративного права зберегла і сьогодні.

У наш час така система Особливої частини адміністративного права все частіше зазнає критики з боку науковців. Так, Д. М. Бахрах наголошує, що конструювання системи Особливої частини адміністративного права через описання декількох десятків відомчих структур

є рудиментом панівного у радянські часи погляду на дану галузь права як на апаратне управлінське право [17].

У проекції на інститут управління фізичною культурою та спортом мова має йти саме про спортивне право або фізкультурно-спортивне право (обидва поняття як тотожні зустрічаються у літературі) як сукупність юридичних норм, що регулюють певне коло суспільних відносин.

Однак чи є ця позиція прийнятною саме для спортивного права, враховуючи існуючі наукові дослідження сутності та поняття цього правового явища, про що мова йшла вище?

Перш ніж висловити власну позицію з цього приводу, варто визначитися з назвою, що повною мірою відповідає явищу, що нами описується. Як уявляється, вирішення цього питання лежить у площині співвідношення понять «спорт» та «фізична культура», що, як наслідок, визначає напрямок та межі впливу, предмет правового регулювання цієї галузі права та законодавства. На нашу думку, суттєва різниця між цими поняттями є очевидною. Спорт визначається за допомогою загального терміна «сфера діяльності», тобто сукупність суспільних відносин, а фізична культура — як «складова культури». При цьому культура, як і культура загалом, може входити до предмета правового регулювання лише частково. Отже, мову маємо вести про спортивне право, а не про фізкультурно-спортивне право, розуміючи під предметом спортивного права суспільні відносини, які складаються у сфері спорту з приводу участі у спортивних змаганнях та підготовки до них, тобто «спортивні відносини».

Щодо розуміння спортивного права як самостійної галузі права слід підтримати позицію О. В. Сердюкова, який зазначає, що слабкість такого підходу полягає в неможливості виділення особливих методів правового регулювання, властивих спортивному праву, а також відсутності особливого галузевого режиму, відповідно до якого до відносин, які

регулюються галуззю права, норми, котрі знаходяться за її межами, незастосовні [11, с. 18]. Відсутність самостійного методу використовується також багатьма зарубіжними вченими для висновку про неможливість виокремлення спортивного права в самостійну галузь [5, с. 9].

Недоречність визначення спортивного права у якості правового інституту можна пояснити значною кількістю інститутів спортивного права [5, с. 6]. Останні в силу своєї унікальності навіть за великим бажанням не можуть бути розглянуті як субінститути у складі одного загального інституту [11, с. 19]. Наприклад, О. В. Сердюков до інститутів спортивного права відносить наступні: боротьба з допінгом, драфт, види спорту, громадянство, вирішення спорів, юридична відповідальність, трудовий договір, агентування, ліцензування та ряд інших [11, с. 11]. Тому на перший погляд єдино правильною виглядає позиція щодо визначення спортивного права як комплексної галузі права.

Під комплексною галуззю права у літературі переважно розуміють один із видів галузі права, для якої є характерним сполучення різнорідних інститутів профільюючих та спеціальних галузей права.

У наш час серед вчених є як прибічники, так і опоненти правомірності існування комплексних галузей права.

Розуміння спортивного права як комплексної галузі права є наслідком доведення її «несамостійності» як галузі права та відповідно знову ж таки ґрунтується на неможливості зв'язати його норми єдиним методом та механізмом правового регулювання, що детермінується специфікою суспільних відносин, які регулюються спортивним правом [18]. Цікаво, що противники підходу до характеристики спортивного права як комплексної галузі права апелюють до необхідності визначення останньої комплексною галуззю законодавства, посиляючись на твердження представників теорії права про можливість існування

виключно комплексних галузей законодавства [12, с. 25; 11, с. 17–18]. Так, С. С. Алексєєв підкреслює, що всі ті сукупності норм, які в літературі відносились до комплексних галузей права, насправді не є підрозділами об'єктивно існуючої системи права. Усі вони відносяться до галузей законодавства, або до галузей правової науки [19]. При цьому існування останніх зовсім не заперечує становлення перших [19, с. 148–149; 20, с. 276]. У недалекому минулому поняття галузей права та галузей законодавства взагалі нерідко змішувалися та ототожнювалися [20, с. 274].

Ідентичною є позиція по відношенню до спортивного права як комплексної галузі законодавства: «...спортивне право не можна поки що виділяти у комплексну галузь права» [12, с. 28].

Натомість суперечки навколо теоретичних положень щодо існування комплексних галузей права чи законодавства абсолютно не враховують практичних питань уживання поняття «комплексна галузь права». Це лише ускладнює розуміння національної системи права, викликаючи, як наслідок, проблеми у сфері правотворчої та правозастосовчої діяльності. Як уявляється, автори цієї позиції фактично говорять про те, що в Україні існує лише одна галузь права — «всеохоплююче право», оскільки, на їх думку, у системі права усе так переплетене, що встановити межі окремих галузей права просто неможливо. Як наслідок, Р. С. Мельник ставить цілком логічне питання: «Чи не надто це складно для розуміння і чи є у цьому якийсь практичний сенс?». На думку автора, саме відповідь на це питання має бути покладена у підґрунтя поділу вітчизняного права на галузі та підгалузі. Нині, на жаль, доводиться констатувати, що юридична наука далеко не завжди орієнтується на потреби суб'єктів правозастосовної діяльності, яких, зокрема, навряд чи задовольнить термін «комплексна галузь права», під час вирішення правових спорів суддям необхідно чітко розуміти пра-

вову природу спірних правовідносин, яка, зрозуміло, не може бути комплексною [21, с. 346–347]. Крім цього, варто окремо підкреслити, що у літературі чітко не обґрунтовується можливість виділення комплексних галузей права. Так, виділяючи як окремий вид комплексні галузі права, автори продовжують характеризувати галузі права ознаками, за умови існування яких, на нашу думку, виділення перших є неможливим.

З іншого боку, виступаючи категорично проти існування «комплексних галузей права», не можемо погодитися з авторами, які пропонують визначати спортивне право лише як галузь законодавства, що позбавляє характеристику спортивного права як сукупності юридичних норм, які регулюють певні суспільні відносини. Адже система права формується об'єктивно з існуючими суспільними відносинами [20, с. 272]. Існування суспільних відносин у сфері спорту в науковців уже не викликає сумнівів [11, с. 19, 21–22; 9, с. 131]. При цьому, як правило, норми галузей права — будівельний матеріал, із якого (у різному наборі й різному поєднанні) складається конкретна галузь права [20, с. 271].

Підсумовуючи викладене, з упевненістю можемо сказати, що спортивне право у змістовному плані є доволі складним утворенням. Це пов'язано з тим, що вплив на спорт здійснюється за допомогою як норм приватного, так і норм публічного права. І приватне, і публічне право по-своєму розглядають окремі питання діяльності у сфері підготовки та проведення спортивних змагань. Тому у регулюванні спортивних відносин знаходиться місце як для приватного, так і публічного права.

Таким чином, спортивне право можна поділити на приватне спортивне право та публічне спортивне право. Норми першого регулюють спортивні відносини щодо цивільно-правових спорів, цивільних договорів між суб'єктами спортивних відносин та трудових спортивних договорів, переходу працівників від од-

ного роботодавця до іншого, атестації працівників, спонсорства, агентування, страхування тощо. Публічне спортивне право пропонуємо визнати підгалуззю Особливої частини адміністративного права. У свою чергу, серед інститутів спортивного права як підгалузі Особливої частини адміністративного права можна виділити наступні: види спорту; ліцензування у сфері спорту; спортивні заходи; спортивна медицина; освіта у сфері спорту; національні збірні команди; спортивне суддівство; спортивні звання, спортивні розряди та спортивні нагороди; матеріально-технічне та фінансове забезпечення у сфері спорту; інформаційне забезпечення у сфері спорту; державний контроль у сфері спорту; адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері спорту.

Наприкінці відзначимо, що у статті не ставилось завдання вирішити всі про-

BLEMНІ питання, пов'язані зі спортивним правом, але вони потребують свого подальшого дослідження та розв'язання. Переконані, що запропоноване нами теоретичне вирішення питання щодо розуміння поняття «спортивне право» у разі його підтримки може сприяти систематизації нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері спорту, відповідно адаптації національного законодавства до європейського; підвищенню ефективності викладання та вивчення вітчизняного адміністративного права за рахунок опанування названої галузі права у межах самостійної навчальної дисципліни; спеціалізації правозастосовної діяльності у сфері спорту. А це дозволило б орієнтуватися у даній темі не тільки професійним правознавцям, але й студентам, аспірантам, керівникам різних спортивних організацій країни, тренерам, спортсменам та представникам органів державної влади.

Література

1. Административное право Украины : [учеб. для студ. высш. учеб. заведений юрид. спец.] / Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. Н. Гаращук и др. ; под ред. Ю. П. Битяка. – [2-е изд., перераб. и доп.] – Харьков : Право, 2003. – 576 с.
2. Адміністративне право : [навч. посіб.] / О. І. Остапенко, З. Р. Кисіль, М. В. Ковалів, Р. В. Кисіль. – К. : Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2008. – 536 с.
3. Административное право : [учебник] / под общ. ред. С. В. Кивалова. – Харьков : Одиссей, 2004. – 880 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс : [підручник] : у 2 т. Т. 2 : Особлива частина / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. – К. : Юрид. думка, 2005. – 624 с.
5. Бордюгова Г. Ю. Міжнародне спортивне право як основа формування національної галузі права «Спортивне право України» : автореф. дис. ... канд. юрид наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / Г. Ю. Бордюгова. – К., 2009. – 19 с.
6. Егоричев А. Н. Конституционно-правовые основы физической культуры и спорта: российский и зарубежный опыт : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Егоричев Алексей Николаевич. – М., 2006. – 206 с.
7. Овчинникова Н. А. Правовое регулирование профессионального спорта в Российской Федерации: общеправовой анализ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Овчинникова Наталья Александровна. – Владимир, 2008. – 193 с.
8. Соловьев А. А. Концепция проекта Спортивного кодекса Российской Федерации / А. А. Соловьев ; Комис. по спорт. праву Ассоц. юристов России. – М., 2009. – 55 с.
9. Алексеев С. В. Спортивное право России. Правовые основы физической культуры и спорта : [учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. 021100 «Юриспруденция» и «Физическая культура и спорт»] / С. В. Алексеев ; под ред. П. В. Крашениникова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2005. – 671 с.
10. Амиров И. М. Правовое регулирование спортивно-технических отношений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Амиров Искандер Маратович. – Краснодар, 2005. – 219 с.
11. Сердюков А. В. Спортивное право как комплексная отрасль законодательства : автореф. дис. ... канд. юрид наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / А. В. Сердюков. – М., 2010. – 26 с.
12. Тіхонова М. А. До проблеми виокремлення спортивного права / М. А. Тіхонова // Вісн. Харк. нац. ун-ту внутр. справ. – 2011. – Вип. 52. – С. 22–29.
13. Августимова О. С. Физкультурно-спортивное законодательство в общей системе законодательных актов РФ / О. С. Августимова // Спорт: экономика, право, управление. – 2005. – № 3. – 19–21.

14. Чесноков А. Н. Российское законодательство о физической культуре и спорте: история и современность : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Чесноков Артем Николаевич. – М., 2007. – 157 с.
15. Административное право России : курс лекций / [К. С. Бельский, А. А. Гришковец, В. Н. Медведев и др.] ; под ред. Н. Ю. Хаманевой. – М. : ТК Велби : Проспект, 2008. – 704 с.
16. Мельник Р. С. Адміністративно-господарське право як структурний елемент системи адміністративного права: зарубіжний досвід та національні особливості [Електронний ресурс] / Р. С. Мельник. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/226-admin-pravo/14529-2011-01-18-03-42-17.html>.
17. Бахрах Д. Н. Важные вопросы науки административного права / Д. Н. Бахрах // Государство и право. – 1993. – № 2. – С. 37–45.
18. Шатилов А. Физкультурно-спортивное право как новая комплексная отрасль права [Электронный ресурс] / А. Шатилов. – Режим доступа: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z2119_page_4.html.
19. Алексеев С. С. Проблемы теории права : [курс лекций] : в 2 т. Т. 1 / С. С. Алексеев. – Свердловск : Изд-во. Свердл. ун-та, 1972. – 396 с.
20. Скакун О. Ф. Теория государства и права : [учебник] / О. Ф. Скакун. – Харьков : Консум, 2000. – 704 с.
21. Мельник Р. С. Система адміністративного права України : монографія / Р. С. Мельник. – Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 398 с.